

УДК 343.365

DOI: 10.31359/2411-5584-2020-42-3-137

Т. М. ГУД

кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри кримінального права №2
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: criminallaw2v@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9040-111X>

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНУ (СТ. 396 ККУ)¹

Стаття присвячена дослідженню питання соціальної обумовленості встановлення кримінальної відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину. Визначено соціально-психологічні, кримінологічні та нормативні чинники соціальної обумовленості, що дозволило зробити висновок про доцільність кримінальної відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину, оскільки його суспільна небезпечність виявляється в істотній протидії швидкому, повному, всебічному здійсненню досудового розслідування, своєчасному виявленню та притягненню до кримінальної відповідальності винних осіб. Зазначені фактори сприяють зниженню правової захищеності громадян, виникненню у певних осіб відчуття безкарності, перешкоджають своєчасному відшкодуванню майнової та немайнової (моральної) шкоди, заподіяної злочином, тощо.

Ключові слова: соціальна обумовленість, соціальна обумовленість кримінальної відповідальності, кримінальна відповідальність, приховування злочину, суспільна небезпечність.

Постановка проблеми. Усебічний розвиток особистості можливий лише в тому суспільстві, в якому панує верховенство права та закону, де кожен дотримується правових норм, ніхто не перебуває поза законом через будь-яке соціальне, політичне, майнове становище тощо. Одним із обов'язків кожного

¹ © Гуд Т. М., 2020. Стаття публікується на умовах ліцензії Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Статтю розміщено на сайті збірника: <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

члена суспільства слід визнати недопущення уникнення кримінальної відповідальності особами, які вчинили злочин. Суспільна небезпечність заздалегідь не обіцяного приховування злочину має багатоплановий характер. Передусім вона пов'язана з тим, що це діяння посягає на одні з найважливіших суспільних відносин – відносини у сфері діяльності щодо охорони правопорядку та здійснення правосуддя, що, у свою чергу, є одним із головних обов'язків держави. Приховування злочинів перешкоджає здійсненню досудового розслідування, своєчасному виявленню та притягненню до кримінальної відповідальності винних осіб, у зв'язку з чим досить часто злочинець отримує можливість продовжувати свою злочинну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання проблем соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину досліджували багато вчених, які зробили вагомий внесок у розвиток теоретичних питань щодо окремих аспектів причетності до злочину взагалі та приховування злочину зокрема. Серед них: Ю. В. Баулін (Yu. V. Baulin) [1], В. І. Борисов (V. I. Borisov) [2], Р. С. Веприцький (R. S. Veprytsky) [3], А. С. Залеська (A. S. Zaleska) [4], В. О. Навроцький (V. O. Navrotsky) [5], Н. В. Нетеса (N. V. Netesa) [6], О. О. Пашченко (O. O. Pashchenko) [7] та ін.

Формулювання цілей. Мета цієї публікації полягає в тому, щоб обґрунтувати доцільність кримінальної відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину, суспільна небезпечність якого визначається протидією здійсненню досудового розслідування, виявленню та притягненню до кримінальної відповідальності винних осіб.

Виклад основного матеріалу. Одним із завдань діяльності правоохоронних органів та суду є захист прав та свобод людини і громадянина, суспільства та держави від протиправних посягань; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду кримінального провадження. У той же час поведінка окремих осіб не тільки не сприяє реалізації цих завдань, а навпаки, перешкоджає, ускладнює розкриття злочинів та встановлення винних, призводить до затягування термінів інших громадян. Одним із проявів такої протиправної поведінки є приховування злочину, кримінальна відповідальність за який передбачена ст. 396 ККУ.

Згідно із приписами ч. 1 ст. 396 ККУ кримінальним правопорушенням визнається заздалегідь необіцяне приховування тяжкого або особливо тяжкого злочину. Криміналізуючи зазначене діяння, законодавець мав на меті зниження латентності злочину, забезпечення принципу невідворотності покарання, підвищення рівня правосвідомості громадян тощо. При цьому важливо, щоб встановлення кримінальної відповідальності за приховування злочину відповідало об'єктивним потребам суспільства, тобто було соціаль-

но обумовленим. Нагадуємо, що під соціальною обумовленістю криміналізації діяння розуміють причинно-наслідковий зв'язок між цим діянням і його досить суттєвим негативним впливом на суспільні відносини, у результаті чого законодавець має підстави для включення такого діяння до переліку суспільно небезпечних діянь, тобто для його криміналізації [4, с. 334–338]. У теорії кримінального права визнається, що цей зв'язок обумовлюється певною групою чинників, які у своїй сукупності та взаємозв'язку обґрунтують існування кримінально-правової заборони щодо дотримання певної поведінки.

Питання соціальної обумовленості кримінально-правової заборони певної поведінки є дискусійним у доктрині кримінального права. Науковці мають різні погляди як щодо термінології, яка використовується для позначення обставин, що свідчать про доцільність такої заборони, так і видів та змісту останніх [8, с. 10; 9, с. 64; 7, с. 9]. Вони йменуються підставами, факторами, критеріями, умовами, принципами, чинниками [10, с. 5–6, 47, 52, 56; 11, с. 237–241; 5, с. 137–139; 6, с. 23–24; 12, с. 210–213] тощо. Лексичне значення поняття «чинник» – це умова, рушійна сила, причина якогось процесу, що визначає його характер. Його синонімами є такі поняття, як «фактор», «причина», «умова» [13, с. 336]. На підставі цього можна зробити висновок, що цілком виправданим для позначення обставин, що визначають соціальну обумовленість криміналізації діяння, є використання понять «чинник», «фактор», «причина», оскільки вони є синонімами.

На думку В. І. Борисова (V. I. Borisov), соціальна обумовленість кримінального закону визначається різноманітними за значущістю соціальними, економічними, політичними, психологічними та іншими чинниками, встановлення й розкриття яких дає можливість пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, прогнозувати розвиток тих чи інших інститутів кримінального законодавства, підвищити обґрунтованість змісту закону [2, с. 287–289]. Не зупиняючись на детальному аналізі існуючих підходів до системи факторів (чинників, причин) соціальної обумовленості, вважаємо, що в межах даного дослідження для обґрунтування встановлення кримінальної відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину достатньо обмежитися характеристикою трьох груп чинників: соціально-психологічних, кримінологічних та нормативних.

Соціально-психологічні фактори визначають рівень суспільної правосвідомості, суспільної психології, історичні традиції, а також тенденції розвитку кримінального законодавства щодо відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину [9, с. 67].

Не викликає сумніву, що соціальні, політичні та економічні зміни, які відбуваються останнім часом в Україні, зумовили зниження соціальної актив-

ності значної частини населення у сфері співпраці із правоохоронними органами. Основним критерієм оцінки ефективності діяльності останніх залишається довіра населення. Проте, за даними Інституту соціології Національної академії наук України рівень довіри громадян до поліції в Україні становив лише 3–5%, а після подій грудня – лютого 2013–2014 рр. узагалі знизився до 0,8% опитаних [14]. Наразі цей рівень, за дослідженням проведеним соціологічною службою Центру Разумкова, станом на лютий 2020 р. децю збільшився, але все одно залишається досить низьким¹ [15].

Причинами такого вкрай низького кредиту довіри населення до правоохоронців стали як системні недоліки в діяльності органів внутрішніх справ України, так і істотне зниження рівня правової культури населення, що проявляється не тільки в толерантному ставленні до проявів злочинної поведінки, а й подекуди в позитивному ставленні до факту здійснення таких діянь, і як наслідок, надання допомоги з приховування вчиненого злочину. Разом із тим в умовах зростання криміналізації суспільства необхідним є не тільки підвищення рівня співпраці населення із правоохоронними органами, а й чітке виконання всіма членами суспільства вимог чинного законодавства України, зокрема, щодо додержання положень Конституції України та законів України, неприпустимості посягань на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68 КУ), невтручання та неперешкоджання законній діяльності органів, що здійснюють функції охорони правопорядку.

Одним із фундаментальних принципів кримінального права є невідворотність покарання. Ще Чезаре Беккарія (Cesarre Beccaria) зазначав, що одним із дієвих заходів із попередження злочинів виступає не жорстокість покарання, а його невідворотність [16, с. 159–160]. Крім того, цей учений наголошував на необхідності якомога скорішого застосування відповідних заходів впливу до осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, оскільки, чим швидше настає покарання за злочин, тим ближче воно до нього, тим воно є більш справедливим та корисним. Розслідування має завершуватися в найбільш стислі строки. В іншому випадку покарання не зможе досягти поставлених перед ним цілей, бо буде сприйматися як самою винною особою, так і іншими більше, як видовище, а не як закономірний наслідок злочину, спрямований на стримування осіб від протиправної поведінки [16, с. 140–142].

У контексті сказаного заздалегідь не обіцяне приховування злочину не тільки перешкоджає виявленню події злочину та його фактичних обставин,

¹ Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 13 по 17 лютого 2020 р. Було опитано 2018 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей за вибіркою, що репрезентує доросле населення країни за основними соціально-демографічними показниками. Вибірка опитування будувалася як багатоступенева, випадкова із квотним відбором респондентів на останньому етапі. Теоретична похибка вибірки (без урахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

а й заважає своєчасному встановленню, затриманню та притягненню до кримінальної відповідальності осіб, які його вчинили, тим самим створюючи перепони для реалізації зазначених принципів кримінального права. Отже поширення випадків заздалегідь не обіцяного приховування злочину не тільки підвищує рівень латентної злочинності, а й знижує попереджувальну роль кримінальної відповідальності. Саме тому одним із дієвих засобів протидії цим негативним явищам є наявність у КК відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину.

Слід зазначити, що кримінально-правова заборона даного діяння відома ще зі стародавніх пам'яток кримінального права. Таким чином її існування є традиційним (типовим) для вітчизняного кримінального законодавства, тобто є історично обґрунтованим.

Крім того, в умовах, коли криміногенна ситуація в Україні характеризується підвищенням рівня вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, збереження караності цього діяння є необхідним елементом попередження сприяння з боку окремих членів суспільства уникненню кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочин.

Убачається, що існування такої заборони є дієвим засобом підвищення рівня правосвідомості громадян українського суспільства та ефективним засобом регулювання їх правомірної поведінки в напрямі формування громадянської позиції щодо нетерпимого ставлення до будь-яких проявів девіантної поведінки, усвідомлення факту необхідності сприяння діяльності органів охорони правопорядку та свідомого нестворення власними діями перепон для виконання ними своїх обов'язків.

Криміналізація заздалегідь не обіцяного приховування злочину зумовлена також низкою кримінологічних факторів, до яких належать суспільна небезпечність та відносна поширеність таких діянь.

Суспільна небезпечність – це об'єктивна властивість діяння, яка характеризується здатністю останнього заподіювати або створювати реальну можливість заподіяння істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі (ч. 2 ст. 11 КК). Суспільна небезпечність є однією з найважливіших підстав кримінально-правової заборони, що впливає із змісту положень ч. 1 ст. 11 КК, згідно з якими кримінальним правопорушенням може бути визнано лише суспільно небезпечне діяння.

Критерієм оцінювання суспільної небезпечності є сукупність факторів: характеристика (із точки зору важливості) об'єкта злочину; характер та розмір заподіяної шкоди; характеристика об'єктивної сторони діяння (спосіб учинення злочину, знаряддя та засоби, за допомогою яких його вчинено, час, місце, обстановка); форми та ступінь вини особи, яка вчинила злочин; мотиви злочинної діяльності та мета, досягнення якої переслідувалося винним [17].

Для характеристики суспільної небезпечності використовують такі категорії, як її характер і ступінь. Характер суспільної небезпечності визначається спрямованістю злочину проти того чи іншого об'єкта, тобто це її якісна властивість, яка залежить від важливості і значення об'єкта в системі суспільних відносин, характеру завданої чи можливої шкоди. Ступінь суспільної небезпечності – це кількісна ознака, яка проявляється в розмірі завданої шкоди, у способі посягання, характері і ступені вини, мотивах та інших об'єктивних і суб'єктивних ознаках [18, с. 100].

Оцінюючи важливість суспільних відносин, на які посягає заздалегідь не обіцяне приховування злочину, потрібно насамперед відзначити, що при цьому значно підвищується актуальність забезпечення ефективної діяльності судових та правоохоронних органів від діянь, що перешкоджають реалізації ними своїх повноважень. Як відомо, підтримання правопорядку є необхідною умовою розвитку суспільства. У зв'язку з цим його встановлення та забезпечення вважається обов'язком держави, виконання якого покладається на спеціальні органи. У той же час на інших членів суспільства також покладається обов'язок додержуватися вимог Конституції України та інших нормативно-правових актів, забороняється чинити протиправний вплив, втручатися або перешкоджати законній діяльності органів, що виконують функції з охорони правопорядку.

Ефективна протидія злочинності можлива лише за умов пізнання її реальних масштабів, кримінологічної характеристики окремих її видів та осіб, які вчинили злочини, розробки відповідних програм із запобігання злочинності з поєднанням зусиль усіх суб'єктів такої протидії [3, с. 72–74]. Проте існування такого негативного явища, як приховування злочину, заважає виявленню злочинів. Саме приховування злочинів визнається одним із основних факторів існування латентної злочинності, і це є проблемою не тільки України. В усіх державах кількість латентних злочинів, як свідчить статистика, перевищує показники зареєстрованих злочинів. За оцінками закордонних фахівців, злочини, які залишаються невідомими правоохоронним органам, становлять приблизно 2/3 від фактично вчинених діянь. До речі, в Україні співвідношення між кількістю зареєстрованих та латентних злочинів можна оцінити, як мінімум, 1:3 [19, с. 65].

Відомо, що загальносоціальними наслідками існування латентної злочинності визнаються зниження правової захищеності громадян; виникнення в певних осіб відчуття безкарності; зниження авторитету правоохоронних органів, у результаті чого спостерігається зниження правової активності суспільства в боротьбі зі злочинністю; створення перешкод своєчасному відшкодуванню майнової та немайнової (моральної) шкоди, заподіяної злочином; спотворення уявлення суспільства про фактичний рівень і дійсну структуру

злочинності, а це, у свою чергу, негативно впливає на планування протидії злочинності, розробку науково обґрунтованих загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів попередження злочинності й окремих її видів [20, с. 47, 48].

Із наведеного можна зробити висновок, що суспільна небезпечність заздалегідь не обіцяного приховування злочину має багатоплановий характер. Передусім вона пов'язана з тим, що це діяння посягає на одні з найважливіших суспільних відносин – відносини у сфері діяльності щодо охорони правопорядку та здійснення правосуддя, що, у свою чергу, є одним із головних обов'язків держави. Приховування злочинів перешкоджає здійсненню досудового розслідування, своєчасному виявленню та притягненню до кримінальної відповідальності винних осіб, у зв'язку з чим досить часто злочинець отримує можливість продовжувати свою злочинну діяльність.

Ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення, яке розглядається, також слід визначати через призму того, що в Україні загальний стан злочинності й ефективності діяльності правоохоронних органів визнається кризовим. Тож, свідоме погіршення й без того складної ситуації у сфері здійснення охорони правопорядку слід визнавати суспільно небезпечним діянням, вчинення якого потребує застосування заходів кримінально-правового характеру. Важливо також, що особливістю істотної шкоди злочину, передбаченого ч. 1 ст. 396 КК, є те, що дана поведінка перешкоджає виявленню найбільш суспільно небезпечних діянь, тяжких та особливо тяжких злочинів, унеможливує або значно ускладнює відновлення порушеного права потерпілого.

Відносна поширеність. Зміст цього фактору полягає в тому, що під сферу дії кримінального права повинні підпадати тільки ті діяння, які існують в об'єктивній реальності й характеризуються певними тенденціями та закономірностями щодо їх неодноразового вчинення, тобто не є випадковими актами деструктивної поведінки [21, с. 218]. У той же час така поведінка не має бути загальною, занадто поширеною, оскільки криміналізація звичних способів поведінки заздалегідь приречена на невдачу або навіть може викликати негативну реакцію з боку суспільства щодо необґрунтованого та неадекватного посилення відповідальності з боку держави (наприклад, встановлення кримінальної відповідальності за зловживання алкогольними напоями).

Наведемо статистику. За даними Генеральної прокуратури України, кількість облікованих кримінальних проваджень за ч. 1 ст. 396 КК у 2016 р. становила 83 (0,02% від загальної кількості), у 2017 р. – 84 (0,02%). За перше півріччя 2018 р. було зареєстровано 53 (0,88%) випадки вчинення заздалегідь не обіцяного приховування злочину, за аналогічний звітний період 2017 р. –

56 випадків (1,01%). Проте, на наш погляд, такі низькі показники поширеності даного делікту не є аргументом щодо доцільності його декриміналізації. Убачається, що незначні показники можуть бути зумовлені високим рівнем латентності даного діяння, що пояснюється наступними об'єктивними та суб'єктивними факторами: 1) злочини, які приховувалися, так і не були виявлені правоохоронними органами; 2) невстановлення факту вчинення заздалегідь не обіцяного приховування злочину (наприклад, суб'єкт злочину, що приховувався, не оприлюднює інформації щодо сприяння маскуванню цього діяння з боку іншої особи); 3) існування у ч. 2 ст. 396 КК положень, згідно з якими члени сім'ї та близькі родичі злочинця не підлягають кримінальній відповідальності за приховування злочину, оскільки у таких випадках сам факт приховування злочину може не фіксуватися правоохоронними органами, тобто не вноситься до ЄРДР. Тому стає очевидним, що фактичний рівень вчинення заздалегідь не обіцяного приховування злочину є набагато вищим, ніж це відображено в офіційних статистичних даних. Крім того, відносна поширеність є лише одним із факторів, що входить у систему взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих чинників соціальної обумовленості криміналізації або збереження кримінальної відповідальності за вчинення певного діяння. Як зазначає Г. А. Злобін (G. A. Zlobin), жоден із соціально обумовлюючих факторів не може бути достатнім аргументом на користь встановлення або виключення кримінальної відповідальності без аналізу та застосування інших [22, с. 70–76]. Таким чином, статистичні дані щодо незначної поширеності заздалегідь не обіцяного приховування злочину не можуть однозначно свідчити про необхідність декриміналізації даного діяння.

Нормативний чинник відображає обумовленість існування кримінально-правової заборони заздалегідь не обіцяного приховування злочину нормами Конституції України та іншими нормативно-правовими актами. У зв'язку з цим важливе значення при характеристиці нормативних факторів криміналізації досліджуваного кримінального правопорушення є системний аналіз кримінального законодавства України, з'ясування правових принципів, які підтверджують внутрішню логічну узгодженість кримінально-правових норм із нормами інших галузей права (конституційного, адміністративного, сімейного тощо). До таких принципів належать: принцип конституційної адекватності, системно-правової несуперечності криміналізації (декриміналізації) конкретного діяння, міжнародно-правової необхідності й допустимості криміналізації, верховенства права тощо [21, с. 228–233].

Зупинимося на останньому принципі. Згідно із позицією Конституційного Суду України, яка була закріплена в рішенні від 2 листопада 2004 р., верховенство права – це панування права в суспільстві, де одним із його проявів є відповідність законодавства ідеології справедливості, ідеї права, що значною

мірою знайшло відображення в Конституції України. Таким чином, як зазначає Ю. В. Баулін (Yu. V. Baulin), конституційний принцип верховенства права виходить із визнання первинності конституційного регулювання. За своїм змістом він включає в себе, зокрема, гарантування відповідності чинного законодавства закріпленим у Конституції правовим цінностям. Звідси, встановлення відповідності кримінального закону Конституції України повинно ґрунтуватися на конституційних положеннях, що стосуються не тільки сфери публічного охоронюваного права, а й усіх конституційно-правових приписів, узятих у системній єдності [1, с. 13–18].

З огляду на наведене вважаємо за необхідне нагадати, що відповідно до ст. 3 Конституції України до основних функцій держави належить утвердження й забезпечення прав і свобод людини. У свою чергу, приховування злочинів перешкоджає встановленню істини, отриманню необхідної доказової бази у кримінальному провадженні; заважає забезпеченню швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду, що є підґрунтям реалізації принципу неминучості відповідальності, захисту прав і свобод людини від необґрунтованого обвинувачення тощо, які є одним із проявів виконання зазначеної функції держави. Отже, встановлення кримінальної відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину не суперечить конституційним положенням і логічно доповнює сукупність засобів правового забезпечення діяльності органів держави у сфері охорони правопорядку та здійснення правосуддя.

Важливе значення при дослідженні нормативних факторів соціальної обумовленості має аналіз норм інших галузей законодавства. Так, положення КПК закріплюють, що до завдань кримінального процесу належать: 1) захист особи, суспільства, держави від протиправних посягань; 2) охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження; 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування та судового розгляду. Звідси, поведінка, яка перешкоджає виконанню цих завдань, не може бути визнана правомірною. Отже, наявність кримінальної відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину відповідає принципу системно-правової узгодженості, оскільки це не суперечить іншим правовим нормам.

Кримінально-правова заборона досліджуваного діяння відповідає також принципу системності кримінально-правової охорони діяльності щодо забезпечення здійснення правосуддя. Разом з іншими нормами, що встановлюють відповідальність за перешкоджання своєчасному, повному, всебічному та об'єктивному розкриттю і розслідуванню злочинів (наприклад, ст. 380, 381, 395 КК України), вона забороняє вчинення дій указаної спрямованості не тільки під час проведення досудового розслідування, а й навіть до його по-

чатку, тобто з моменту вчинення злочинного діяння, незважаючи на те, став чи ні факт вчинення злочину відомим правоохоронним органам.

Установлення кримінальної відповідальності за задалегідь не обіцяне приховування злочину у КК повною мірою відповідає й положенням міжнародного права, зокрема, ч. 1 ст. 29 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., згідно з якою кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний її розвиток. Інакше кажучи, всебічний та гармонійний розвиток особистості можливий лише в тому суспільстві, у якому панує верховенство права та закону, де кожен дотримується правових норм, ніхто не перебуває поза законом через будь-яке соціальне, політичне, майнове становище тощо. Саме одним із таких обов'язків слід визнати недопущення уникнення кримінальної відповідальності особами, які вчинили злочин.

Установлення у вітчизняному КК кримінальної відповідальності за задалегідь не обіцяне приховування злочину відповідає також і кримінально-правовим нормам зарубіжного законодавства, в яких також існує заборона вчинення схожих діянь під загрозою застосування кримінального покарання.

Висновки. Таким чином, на криміналізацію задалегідь не обіцяного приховування злочину істотний вплив чинять соціальні фактори, які обумовлюють доцільність її існування в системі кримінально-правових заборон. Дане кримінальне правопорушення перешкоджає швидкому, повному, всебічному розслідуванню злочинів та притягненню винних до кримінальної відповідальності; ефективній діяльності правоохоронних органів, сприяє зменшенню довіри населення до правової системи; унеможливує або ускладнює захист прав потерпілого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: моногр. Київ: Атіка, 2004. 296 с.
2. Борисов В. І. Системний підхід при визначенні підстав кримінально-правової заборони. *Методологічні проблеми правової науки: матеріали міжнар. наук. конф.*, м. Харків, 13–14 грудня 2002 р. Харків: Право, 2003. С. 287–289.
3. Веприцький Р. С. Латентність злочинності та шляхи її подолання. *Форум права*. 2014. № 1. С. 72–74. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_14.pdf (дата звернення 18.05.2020).
4. Залеська А. С. Соціальна обумовленість криміналізації порушення права на отримання освіти в Україні. *Форум права*. 2012. № 1. С. 334–338. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12zasovu.pdf> (дата звернення 18.05.2020).
5. Навроцький В. О. Про визначення меж кримінально-правової регламентації суспільних відносин. *Проблеми державотворення і захисту прав людини*

- в Україні: матеріали II регіон. наук. конф. (лютий 1996 р.). Львів: ЛДУ ім. Івана Франка, 1996. С. 137–139.
6. Нетеса Н. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони або використання надр: моногр. Харків: Право, 2013. 304 с.
 7. Пашенко О. О. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки: соціальна обумовленість і склад злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 220 с.
 8. Гринчак С. В. Кримінальна відповідальність за незаконну трансплантацію органів або тканин людини: моногр. / за ред. доц. Л. В. Дорош. Харків: Право, 2011. 296 с.
 9. Коробеев А. И. Советская уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации. Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1987. 268 с.
 10. Коржанский Н. И. Очерки теории уголовного права. Волгоград: ВСШ МВД РФ, 1992. 92 с.
 11. Ліпкан В. А. Проблеми криміналізації тероризму. *Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ України*. 1999. №2. С. 237–241.
 12. Пашенко О. О. Обставини, що визначають соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність). *Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, 10–11 жовт. 2013 р. Харків: Право, 2013. С. 210–213.
 13. Словник української мови: в 11 т. Т. 11: Х – Ь / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.; ред. С. І. Головашук. Київ: Наук. думка, 1980. 700 с.
 14. Проект концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ. URL: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1221414> (дата звернення 18.05.2020).
 15. Оцінка громадянами діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян (лютий 2020 р.). URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-liutyi-2020r> (дата звернення 18.05.2020).
 16. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях: пер. с итал. Киев: Ин Юре, 2014. 240 с.
 17. Фріс П. Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісн. Асоц. кримін. права України*. 2014. №1 (2). С. 19–28. URL: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/visnik_yg/2/02.pdf (дата звернення 18.05.2020).
 18. Кривоченко Л. Н. О содержании и структуре общественной опасности как признака преступления. *Проблемы правоведения: респ. межведом. науч. сб.* 1979. Вып. 40. С. 94–102.
 19. Голіна В. В., Головкін Б. М., Валуйська М. Ю., Лисодед О. В та ін. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підруч. /за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 513 с.
 20. Даньшин І. М., Голіна В. В., Кальман О. Г., Лисодед О. В. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підруч. / за ред. І. М. Даньшина. Харків: Право, 2003. 352 с.

21. Основания уголовного-правового запрета / под ред. В. Н. Кудрявцева. Москва: Наука, 1984. 352 с.
22. Злобин Г. А. Основания и принципы уголовного-правового запрета. *Сов. государство и право*. 1980. № 1. С. 70–76.

REFERENCES

1. Baulin, Yu. V. (2004). *Zvinnennia vid kryminalnoi vidpovidalnosti [Exemption from criminal liability]*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
2. Borysov, V. I. (2002, December 13-14). Systemnyi pidkhid pry vyznachenni pidstav kryminalno-pravovoi zaborony [System approach in determining the grounds of criminal prohibition]. In *Metodolohichni problemy pravovoi nauky: mizhnarodna naukova konferentsiia - Methodological problems of legal science: International scientific conference*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
3. Veprytskyi, R. S. (2014). Latentnist zlochynnosti ta shliakhy yii podolannia [Latency of crime and ways to overcome it]. *Forum prava – Law Forum*, 1, 72-74. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_14.pdf [in Ukrainian].
4. Zaleska, A. S. (2012). Sotsialna obumovlenist kryminalizatsii porushennia prava na otrymannia osvity v Ukraini [Social conditionality of criminalization of violation of the right to receive education in Ukraine]. *Forum prava – Law Forum*, 1, 334-338. Retrieved from <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12zacovu.pdf> [in Ukrainian].
5. Navrotskyi, V. O. (1996, February). Pro vyznachennia mezh kryminalno-pravovoi rehlamentatsii suspilnykh vidnosyn [On determining the boundaries of criminal law regulation of social relations]. In *Problemy derzhavotvorennia i zakhystu prav liudyny v Ukraini: II rehionalna naukova konferentsiia – Problems of state formation and protection of human rights in Ukraine: II regional scientific conference*. Lviv [in Ukrainian].
6. Netesa, N. V. (2013). *Kryminalna vidpovidalnist za porushennia pravyl okhorony abo vykorystannia nadr [Criminal liability for violation of the rules of protection or use of subsoil]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
7. Pashchenko, O. O. (2004). *Kryminalna vidpovidalnist za porushennia pravyl yadernoi abo radiatsiinoi bezpeky: sotsialna obumovlenist i sklad zlochynu [Criminal liability for violation of the rules of nuclear or radiation safety: social conditionality and corpus delicti]* (Phd Thesis). Kharkiv [in Ukrainian].
8. Hrynychak, S. V. (2011). *Kryminalna vidpovidalnist za nezakonnu transplantatsiiu orhaniv abo tkanyh liudyny [Criminal liability for illegal transplantation of human organs or tissues]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
9. Korobeev, A. I. (1987). *Sovetskaya ugovolno-pravovaya politika: problemy kriminalizatsii i penalizatsii [Soviet criminal law policy: problems of criminalization and penalization]*. Vladivostok: Izd-vo Dalnevost. un-ta [in Russian].
10. Korzhanskiy, N. I. (1992). *Ocherki teorii ugovolnogo prava [Essays on the theory of criminal law]*. Volgograd: VSSH MVD RF [in Russian].
11. Lipkan, V. A. (1999). Problemy kryminalizatsii teroryzmu [Problems of criminalization of terrorism]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav Ukrainy –*

- Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine*, 2, 237-241 [in Ukrainian].
12. Pashchenko, O. O. (2013, October 10-11). *Obstavyyny, shcho vyznachaiut sotsialnu obumovlenist okhoronnykh kryminalno-pravovykh norm (zakoniv pro kryminalnu vidpovidalnist)* [Circumstances that determine the social conditionality of protective criminal law (laws on criminal liability)]. In *Aktualni problemy kryminalnoi vidpovidalnosti: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia – Actual problems of criminal responsibility: International scientific-practical conference*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
 13. Bilodid, I. K. (Ed.). (1980). *Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]*. (Vols. 1-11; Vol. 11). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
 14. *Proekt kontseptsii pershocherhovykh zakhodiv reformuvannia systemy Ministerstva vnutrishnikh sprav [Draft concept of priority measures to reform the system of the Ministry of Internal Affairs]*. (n.d.). Retrieved May 18, 2020, from <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1221414> [in Ukrainian].
 15. *Otsinka hromadianamy diialnosti vlady, riven doviry do sotsialnykh instytutiv ta politykiv, elektoralni oriientatsii hromadian (liutyi 2020 r.) [Citizens' assessment of government activities, the level of trust in social institutions and politicians, electoral orientations of citizens (2020, February)]*. Retrieved from <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-elektoralni-oriientatsii-gromadian-liutyi-2020r> [in Ukrainian].
 16. Bekkaria, C. (2014). *O prestupleniyakh i nakazaniyakh [Crimes and Punishments]*. Kiev: In Yure [in Russian].
 17. Fris, P. L. (2014). Kryminalizatsiia i dekryminalizatsiia u kryminalno-pravovii politytsii [Criminalization and decriminalization in criminal law policy]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnogo prava Ukrainy – Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*, 1 (2), 19-28 [in Ukrainian].
 18. Krivochenko, L. N. (1979). O soderzhanii i strukture obshestvennoy opasnosti kak priznaka prestupleniya [On the content and structure of public danger as a sign of a crime]. *Problemy pravovedeniya – Problems of jurisprudence*, 40, 94-102 [in Russian].
 19. Holina, V. V., & Holovkin, B. M. (Eds.). (2014). *Kryminolohiia: Zahalna ta Osoblyva chastyny: pidruchnyk [Criminology: General and Special parts: textbook]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
 20. Danshyn, I. M. (Ed.). (2003). *Kryminolohiia: Zahalna ta Osoblyva chastyny: pidruchnyk [Criminology: General and Special parts: textbook]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
 21. Kudryavcev, V. N. (Ed.). (1984). *Osnovaniya ugolovno-pravovogo zapreta [Grounds for criminal prohibition]*. Moskva: Nauka [in Russian].
 22. Zlobin, G. A. (1980). *Osnovaniya i principy ugolovno-pravovogo zapreta [Foundations and principles of criminal law prohibition]*. *Sovetskoye gosudarstvo i pravo – Soviet state and law*, 1, 70-76.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2020.

Стаття пройшла рецензування 15.06.2020.

Стаття рекомендована до опублікування 30.06.2020.

Т. Н. ГУД

кандидат юридических наук, ассистент кафедры уголовного права №2, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков

СОЦИАЛЬНАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ УСТАНОВЛЕНИЯ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА УКРЫВАТЕЛЬСТВО ПРЕСТУПЛЕНИЙ (СТ. 396 УКУ)

Статья посвящена исследованию вопроса социальной обусловленности установления уголовной ответственности за заранее не обещанное укрывательство преступления. Определены социально-психологические, криминологические и нормативные факторы социальной обусловленности, что позволило сделать вывод о целесообразности уголовной ответственности за заранее не обещанное укрывательство преступления, поскольку его общественная опасность проявляется в существенном противодействии быстрому, полному, всестороннему осуществлению досудебного расследования, своевременному выявлению и привлечению к уголовной ответственности виновных лиц. Указанные факторы способствуют снижению правовой защищенности граждан, возникновению у определенных лиц ощущения безнаказанности, препятствуют своевременному возмещению имущественного и неимущественного (морального) вреда, причиненного преступлением.

Ключевые слова: социальная обусловленность, социальная обусловленность уголовной ответственности, уголовная ответственность, сокрытие преступления, общественная опасность.

T. M. HUD

Ph.D. in Legal Sciences, Assistant of the Criminal Law Department No. 2, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, the city of Kharkiv

WELFARE CONDITIONALITY OF ESTABLISHING THE CRIMINAL LIABILITY FOR THE CONCEALMENT OF AN OFFENCE (ARTICLE 396 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

Problem setting. The comprehensive development of a personality is possible only in a society where the rule of law prevails, everyone adheres to legislative requirements, and there are no persons being above the law due to social status, political status, financial situation, etc. The elimination of avoidance of the criminal liability by persons, who have committed an offence, is believed to be one of obligations assumed by each member of a society.

Recent research and publication analysis. A number of scientists have researched an issue of the welfare conditionality of the criminal liability for the unpromised concealment of an offence. They have considerably contributed to the development of theoretical

matters regarding certain aspects of the involvement in an offence in general and the covering up of an offence.

Paper objective. The objective of this scientific paper is to substantiate the expediency of the criminal liability for the unpromised concealment of an offence, the social danger of which consists in the obstruction of the pre-trial investigation or the detection and criminal prosecution of persons convicted of offences.

Paper main body. To substantiate establishing the criminal liability for the unpromised concealment of an offence, the author proposes to characterize the following groups of factors: socio-psychological, criminological, and normative. *Socio-psychological factors* determine the extent of social legal awareness, social psychology, historical traditions, and tendencies of the development of criminal legislation concerning the liability for the unpromised concealment of an offence. The existence of *penal prohibition* is an effective measure for enhancing the extent of legal awareness of Ukrainian citizens and an essential measure for regulating their lawful behaviour towards the formation of the civic engagement with regard to the zero tolerance for any expression of deviant behaviour, perceiving a fact of the necessity for facilitating activities of law enforcement bodies, and the conscious avoidance of creating impediments to the above-mentioned bodies in fulfilling their obligations. Categories such as the nature and degree are used to characterize the social danger. The nature of social danger is stipulated by the orientation of an offence against one or another object, i.e. it is its qualitative property depending on the importance and significance of an object within a system of social relations and the nature of inflicted or possible damage. The degree of social danger is a qualitative feature, which manifests itself in an amount of inflicted damage, in a method of trespass, the nature and degree of guilt, motives, and other objective and subjective features. *The normative factor* shows the enshrinement of the existence of penal prohibition of the unpromised concealment of an offence in provisions of the Constitution of Ukraine and other legislative acts.

Conclusion of the research. The social factors, which stipulate the expediency of criminalization within the system of penal prohibition, significantly influence the criminalization of unpromised concealment of an offence. The aforementioned criminal infringement obstructs the quick, full, and comprehensive investigation of offences and the criminal prosecution of persons convicted of offences. This infringement also impedes efficient activities of law enforcement bodies, facilitates the decrease of confidence of a population in the legal system, makes it impossible or complicates the protection of victim's rights.

Short Abstract for an article

Abstract. The article is dedicated to examining an issue of the welfare conditionality of establishing the criminal liability for the unpromised concealment of an offence. The author has indicated socio-psychological, criminological, and normative factors of the welfare conditionality. This has enables to make a conclusion about the expediency of criminal liability for the unpromised concealment of an offence because its social danger

manifests itself in counteracting the quick, full, and comprehensive pre-trial investigation, the timely detection and criminal prosecution of persons convicted of offences. The aforementioned factors foster the decrease of legal protection of citizens, the appearance of the sense of impunity, and impede the timely compensation of a property damage and moral injury inflicted by an offence.

Key words: welfare conditionality, welfare conditionality of criminal liability, criminal liability, concealment of offence, social danger.

Article details:

Received: 20 May 2020

Revised: 15 June 2020

Accepted: 30 June 2020

Рекомендоване цитування: Гуд Т. М. Соціальна обумовленість встановлення кримінальної відповідальності за приховування злочину (ст. 396 ККУ). *Економічна теорія та право*. 2020. №3 (42). С. 137–152. DOI: 10.31359/2411-5584-2020-42-3-137.

Suggested Citation: Hud, T. M. (2020). Sotsialna obumovlenist vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za prykhovuvannia zlochynu (st. 396 KКУ) [Social conditionality of establishing criminal liability for concealment of a crime (Article 396 of the Criminal Code)]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 3 (42), 137–152. DOI: 10.31359/2411-5584-2020-42-3-137.